

ШАҲАР ВА ҚИШЛОҚЛАРДА ЖИНОЯТЧИЛИКНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШГА ХОС ХУСУСИЯТЛАР

*(Ўзбекистон Республикаси
Ички ишлар Вазирлиги
2-сон Тошкент Академик лицейи)*

Бобоёров М.О
*Тошкент давлат Шаркиунослик
университети талабаси*
Очилов Маъруф Марат угли

Маълумки, жамият тараккиётининг қонуниятларига асосан ҳеч бир ижтимоий жараёни унинг бошқа ижтимоий жараёнлар билан ўзароалокадорлигини ҳисобга олмасдан тўғри тавсифлаш мумкин эмас. Бу жамиятимиздаги салбий ижтимоий жараёнлардан бири жиноятчиликка ҳам тўла алокадордир. Жиноятчиликнинг мавжудлиги, унинг тадрижий ривож ва тузилиши айрим ижтимоий шартшароитлар билан белгиланади, яъни мазкур шароитларнинг замон ва макондаги ўзга риши жиноятчиликнинг ҳам ўзгаришига олиб келади.

Макондаги, бошқача айтганда, ҳудуддаги мавжуд ижтимоий шарт- шароитлар орасидаги фарклардан бири-шаҳар ва қишлоқ ўртасидаги номуносиблиқдир. Шаҳар ва қишлоқ ўртасидаги ижтимоий шарт шароитларнинг турличалиги сабабли уларда содир этиладиган жиноятчилик ҳам тубдан бир-бирдан фарк килади. Жиноятчиликнинг аҳволи, унинг даражаси, миқдор ва сифат кўрсаткичлари орқали республикамиз ҳудудларида содир этиладиган криминоген вазиятлар аниқланиб, улар бир-бири билан таққосланади ва баҳоланади.

Жиноятчиликнинг криминологик жиҳатдан тавсифини берувчи асосий хусусиятларидан бири унинг географияси, яъни унинг қайси ҳудудларда содир этилганлигини аниқлаш ҳисобланади. Жиноятчиликнинг географиясини аниқлаш, уни таҳлил этиш орқали, аҳолининг таркибий қисмига қараб содир этиладиган жиноятларнинг маъмурий минтақаларга ва аҳоли пунктларига тақсимланиши ўрганилади. Бу эса, ўз навбатида, ҳуқуқ-тартибот органларига қайси ҳудудда жиноятчиликнинг ўсиши ёки камайиши, уларнинг содир этилишидаги ўзига хос сабаб ва шароитларнинг мавжудлигини аниқлашга, уларга қарши самарали профилактик чоратадбирларни белгилашга ёрдам беради.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикаси маъмурий минтақалари қишлоқ аҳолисининг шаҳарларга келиб-кетиши оммавий тус олдан моқда. Бу аввало, шаҳарларда уларнинг ўқиши, ишлаши ёки маиший турмуш муаммоларини ҳал этиши билан боғлиқ бўлиб, маълум даражада қишлоқ аҳолисининг ижтимоий фойдали фаолият билан банд бўлишига ёрдам берса-да, бироқ шаҳарларда, айниқса, маъмурий марказий шаҳарлардаги криминоген вазиятнинг янада кескинлашишга олиб келмоқда.

Ўзига хос табиий шарт-шароитларга эга бўлган республикамиз аҳолисининг асосий қисми бугунги кунда қишлоқ ҳудудларида яшамокда. Ўзбекистон Республикаси

статистик қўмитасининг маълумотларига қўра, бугунги кунда мамлакатимиз аҳолининг 58-60% қишлоқ ларда, 40-42% шаҳарларда ёки шаҳар типдаги кургончаларда истекомат қилмоқдалар. Бирок мамлакатимизда унчалик тез булмаса-да урбанизация жараёни кечмоқда, яъни қишлоқ аҳолисининг шаҳар минтақаларига қучиб келиши, турли йуллар билан жойлашиб қолиши кузатилмоқда. Бу жараённинг асосий омилларидан бири – мамлакатимиздаги аҳоли таркибининг ёшариб бораётганлиги, уларнинг иш, уқиш ва бошқа турдаги ижтимоий фойдали фаолият билан мутасадди ташкилотлар томонидан объектив тарзда таъминламай қолиши ҳолати билан богликдир.

Бугунги кунда мамлакатимиз ҳудудида 120 та шаҳар, 1071 шаҳарча, 12 та вилоят ва республика миқёсидаги маъмурий марказий шаҳарлар, 11 мингдан ортиқ қишлоқ ва овуллар мавжуд бўлиб, юқорида таъкидлаганимиздек, жами содир этилган жиноятларнинг 60% дан ортиқроғи шаҳарлар ҳудудида содир этаётгани кузатилмоқда. Буни Ўзбекистон Республикаси ИИВ Ахборот марказидаги жиноятчиликнинг ҳудудлараро тарқалиши бўйича олиб бориладиган статистик маълумотлар тахлили ҳам тасдиқлайди. 2020 йилда жами жиноятларнинг 27, % шаҳарчалар ва посёлка типдаги шаҳарчаларда, 38,8% маъмурий марказий шаҳарларда, 34, % эса қишлоқ ҳудудларида содир этилган.

Социологик тадқиқотлар жараёнида ушбу ҳудудларда содир этилган жиноятларнинг орасида ҳам бир мунча тафовут борлиги сезилди. Маъмурий марказий шаҳарлар ҳудудларида содир этилган жиноятлар таркибида оғир ва ўта оғир жиноятларнинг, жумладан номусга тегиш ва суикасд қилиш, қотиллик, ўғирлик, босқинчилик, гиёҳвандлик ва си таларининг ноқонуний тарзда айланиши билан боглик жиноятлар қўпайиб бораётган бўлса, айна вақтда қишлоқ ҳудудларида содир этилган жиноятлар таркибида бу турдаги жиноятлар бир мунча камроқ бўлиб, мол ўғирлиги, маиший турмуш соҳасидаги жиноятлар сонининг кескин ошиб кетаётганлиги кузатилди.

Ҳудудлардаги жиноят содир этган шахслар таркиби ҳам ўзига хосдир. Агарда шаҳар ҳудудларида содир этилган жиноятларда катта ёш даги эркеклар 80 %, аёллар 3 %, вояга етмаганлар 8,6% ни ташкил этган бўлсалар, қишлоқлардаги қайд этилган жиноятларда катта ёшдаги эркеклар 89,7%, аёллар 2,6%, вояга етмаганлар 7,7% қўрсаткични ташкил этди. Шундан келиб чиқиб, шаҳар ва қишлоқ ҳудудларида жиноятчиликнинг олдини олиш ва унга қарши кураш чораларини белги лашда у ерлардаги ижтимоий муҳитнинг ранг-баранглиги, шарт-шароитларини ҳисобга олиш, нафақат ички ишлар органлари томонидан олиб бориладиган профилактик тадбирларни жонлантириш, балки аҳолининг турли таркибидан ташкил топган жойлардаги маҳалла қўмиталари, аёллар кенгаши, оқсоқоллар кенгаши, ярашув комиссиялари, вояга етмаганлар билан ишлаш комиссиялари, маҳалла посбонлари, шунингдек бошқа турдаги жамоатчилик ташкилотларининг фаоллиги ни ҳам ошириш мақсадга мувофиқдир.